

Мирослав Јовановић
дипломирани теолог
Лесковац

УДК 094.2(0.068):027.64(497.11 Лесковац)
821.163.41.09-97

СРПСКО ХРИШЋАНСКО ДОМАЋЕ ВАСПИТАЊЕ – ПРВА ШТАМПАНА КЊИГА У ЛЕСКОВЦУ

АПСТРАКТ: Примајући хришћанство ми смо као народ уједно примили једну од најзначајнијих цивилизацијских тековина – а то је писмо, чиме су се стекли услови за настанак наше књижевности. Српска средњовековна књижевност оставила је неизбрисив траг у културној историји српског народа. У почетку, она је била искључиво верског карактера. Ни вишевековно турско ропство, иако је уназило, није успело да уништи тај драгуљ српске културне баштине. Данас нас свет по томе препознаје, што потврђује чињеница да се Мирослављево јеванђеље налази на Унесковој листи памћења народа захваљујући залагању генералног секретара Унеска Коиџира Мацуре из Јапана.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: хришћанство, историја српског народа, штампана књига, Лесковац, домаће васпитање

Од десет споменика културе који су под заштитом Унеска у Србији, осам чине средњовековне цркве и манастири. Управо су ти манастири очували нашу књижевност јер су се у њима налазиле школе, а имали су и преписиваче књига чија је вештина имала карактер примењене уметности. Прва књига која је штампана на нашем језику 1494. године на Острогу била је богослужбена књига октоих (осмогласник)¹. Први српски уџбеник штампан у Венецији 1597. године био је црквени буквар Саве Дечанца. Писменост је за време турске окупације била ретка, мада један податак који се односи на Лесковац пријатно изненађује. Наиме, на осмогласник штампан у Цариграду 1843. године у Лесковцу је било осам претплатника; на календар бугарски, штампан 1856. године у Београду,

¹ Грч. Ὀκτώηχος је богослужбена књига која садржи одређене песме у 8 различитих гласова. Свака седмица има свој глас, када се изређа свих 8, поново се креће од првог. Књига се користи на свакодневним богослужењима скоро током целе године, сем у периоду од почетка васкршњег поста до педесетнице (силазак Светог Духа на апостоле).

седам; на *Историју Александра Македонског*, штампану у Београду 1844. године, осам; на *Житије архиепископа Григорија Омиритског*, такође штампано у Београду 1856. године, седам; а на *Пресад мудрости* било је 1858. године чак двеста претплатника.² Након ослобођења од Турака, Србија је ушла у један нови свет у коме се много тога променило у односу на средњи век, али је свест о књижевности као нечем светом а не световном била уткана у душу нашег човека. Сходно томе, сасвим је било природно да први часопис који је излазио на југу Србије (1887-1889 г.) буде *Црквени гласник*, чији је власник и главни уредник био прота Димитрије Алексић, а прва штампана књига у Лесковцу 1888. године носи наслов *Српско хришћанско домаће васпитање*.

После турског ропства културне прилике почеле су нагло да се побољшавају; 1886. године у Лесковцу је основана *Црквено-певачка дружина Бранко*, 1887. године почео је да излази поменути часопис *Црквени гласник*, 1888. године одштампана је прва књига, а 1879. године Лесковац је добио гимназију. Како је број писмених људи растао, тако је и расла потреба за књигом. Прву штампарију на југу Србије основао је у Нишу књижар Коста Чендеш, а 1. маја 1887. године основана је штампарија и у Лесковцу. Оснивач ове штампарије био је Димитрије Адамовић, са почетним капиталом од 2.400 ондашњих динара. Штампарија је радила свега четири године – до 1891.³ Управо у тој штампарији одштампана је и прва књига икада штампана у Лесковцу *Српско хришћанско домаће васпитање*. Ова врло значајна и ретка књига чува се у библиотеци лесковачког Народног музеја под регистарским бројем 689. О аутору књиге, Алекси Кристићу, имамо врло мало података, али зато имамо сачувану библиографију његових радова. Из једног документа, објављеног августа 1921. године у виду општег апела Алексе Кристића за финансијску помоћ ради штампања умотворина и књиге *Ко каже да је Хрват? Зашто и по чему је Хрват, те није Србин?! И, шта значи реч католик шта се замишља кад се каже Католик?* - сазнајемо да је станао у Београду на адреси Будимска 21. На основу неких написа које је оставио о себи у самим својим делима, можемо створити слику о карактеру личности Алексе Кристића. Он је романтични националиста и хришћанин – идеалиста. Као закључак књиге *Српско хришћанско домаће васпитање*, написао је следећу реченицу: „Читаоче! Извини за сваку погрешку, јер је писац без икакве школске спреме. Све наведено потиче од природног осећаја и зрелости ума човечијег.“ Оваквим ставом Кристић подражава манир средњовековних аутора који не остављају

² Радош Требјешанин, „Црквени живот Срба у Лесковцу до краја 19. века“, *Лесковачки зборник*, XXXI, Лесковац, 1991, стр. 149

³ Драгољуб Ж. Мирчетић, „Штампа у новоослободјеним крајевима Србије у XIX веку“, *Лесковачки зборник* XVIII, Лесковац 1978, стр. 276.

биографске податке о себи јер то није важно, већ је битно да оно што је написано буде сведочанство Божјег деловања у свету. Примера ради, творац најмонументалнијег дела наше књижевне баштине – Мирослављевог јеванђеља потписао се као грешни Григорије, ни о биографу Светог Саве Теодосију Хиландарцу не знамо готово ништа, док у данашње време имамо парадокс да на брошури од неколико страна имамо биографију аутора која је исто толико дугачка као и само дело.

Први његов рад, објављен 1895. године, носи наслов: *Опште Српско домаће, старатељско, просветно и добротворно друштво Трудбеник*, што је, у ствари, правилник за функционисање друштва Трудбеник. Прва његова објављена књига је *Српско хришћанско домаће васпитање*, која је и предмет нашег рада. Затим следе: *Грех од петла, приповетка из турског мухамеданског живота*, Београд, 1902; *Обзнана молба и позив за суделовање у одбрани човечности од нечовечности*, Београд 1920; *Ко каже да је Хрват? Зашто и по чему је Хрват, те није Србин?! И, шта значи реч католик шта се замишља кад се каже Католик?* Београд 1921; *Пресуда и осуда Југославије и Југословена за учињене неправде Србији и Србима и виша питања о много чему*, Београд 1922; *Предизборна беседа српског домаћина*, Београд 1923; *Грех од петла, Селим Чауш и Ђулхаде*, Београд 1923.

Књига *Српско хришћанско домаће васпитање* цепног је формата, димензија 17,5 x 12 cm, и има 88 страница. Корице су у тврдом повезу, мада су у оригиналу биле у меком повезу, па је оригинална корица налепљена на тврди повез. Приметно је да су листови у књизи оригинални, дакле није репринт и барем једанпут је до сада репарирана. На неколико места у књизи ударен је печат Народног музеја, а двоје читалаца оставило је за собом траг на књизи. На самом почетку, изнад наслова првог поглавља, обичном оловком на латиничном писму написано је: „Прочитала Радмила Аћимовић“ и поред тога написан је и подвучен број 29, вероватно година у којој је Радмила књигу прочитала. Траг је оставио и Драгољуб Трајковић, историчар и истраживач прошлости лесковачког краја. Он се потписао на 69. страници, а на неколико места оставио је кратке коментаре у виду граматичких примедби. Књига је подељена у два дела, у првом делу се говори о разлозима српско-хришћанског васпитања, а у другом о дужностима владара, световних и духовних власти. Садржи 10 поглавља. У првом делу је њих четири: 1. Разлог о хришћанско-српском домаћем васпитању, 2. Српско хришћанско домаће васпитање (дужност родитеља наспрам своје деце), 3. Верозаконски духовни разлог и објашњење о значају верозаконског обреда, 4. Објашњење разлогом – о слави Српској и неслави других народа. У другом делу су поглавља: 1. О земаљским властима, 2. О телесним (војничким) властима, 3. О грађанској власти и дужности, 4. Домаћи распоред, 5. О

унутрашњем кућевном распореду, 6. Препорука. Свако од ових поглавља ћемо појединачно кратко анализирати.

У првом поглављу, које носи наслов: **Разлог о хришћанско-српском домаћем васпитању** говори се о домаћем (породичном) васпитању на коме се човек темељи и које га прати кроз читав живот, на основу кога процењује шта је добро а шта зло, и то преноси даље на своје потомство. Аутор домаће васпитање упоређује са предањем које се као завет преноси с колена на колено. Зависно од тога какво је човеково кућно васпитање, добро или лоше; служиће на понос или понижење: човечанства, хришћанства, народа и народног имена. Домаће васпитање исписује странице историје једног народа и одређује његове вредности. О томе писац каже: „Не узимају се за народне приче оне које учитељ исприча у школи, него је народње оно, што мајка пева и прича детету уз ватру у колеби, у пољу или у шуми. То се рачуна у народње, и по томе се цени народ.“⁴ Из овог цитата се може закључити да је аутор био противник просветитељског духа који је из Европе пристизао у Србију, и који је у себи садржао протестантски рационализам⁵ а понекад чак и отворени антитеизам, а што је било у супротности са светотајинском духовношћу православља. Од контекста оваквог васпитања и образовања зависи да ли ће народ бити милосрдан или горд, побожан или безбожан. Љубав према народним обичајима је нешто најмилије и најскупоценије што је у човека усађено, зато што домаће васпитање враћа човека који је погрешно на прави пут. И зато аутор подсећа световне и духовне власти да су дужне да брину о домаћем васпитању. На крају овог поглавља износи девет начела од којих је прво уливање побожног хришћанског духа, затим следе начела која се односе на: правду, морал, међуљудске односе. Ова начела се усађују у човека, између осталог, и кроз књигу *Српско хришћанско домаће васпитање*, за коју Кристић сматра да треба да помогне родитељима у васпитавању деце.

У поглављу **Српско хришћанско домаће васпитање (дужност родитеља наспрам своје деце)** каже се да су деца родитељима главна брига у животу, јер сваком родитељу док гледа своје дете како одраста буди се радост у срцу. Правилно васпитање је веома важно и ту треба одредити приоритете. Најпре духовно и умно а затим телесно и материјално развијање. Важно место у васпитању заузима и учење матерњег језика који треба да буде чист, јер језик одражава Српски дух, мисли и осећања. Васпитање деце у српско-хришћанском духу подразумева одсуство псовке и другог неморала у кући, јер ружне речи побуђују на неморална дела. Деци треба

⁴ А Кристић, *Српско хришћанско домаће васпитање*, Лесковац 1888, стр. 4-5.

⁵ Зачетник овог правца у Србији је Доситеј Обрадовић, о чему је врло опширно писао Високопреосвећени митрополит др Амфилохије Радовић у свом делу *Свети Сава и Светосавски завет*, Цетиње 2009.

уливати правдољубив и побожан хришћански дух где као значајну врлину истиче стид који одвраћа човека од чињења неморалних дела. „Стид човека држи на висини, не да му да падне ниско, не да му да се понизи, не да му да изговори неморалне и увредљиве речи али му не да ни да трпи увреде.“⁶ Међуљудски односи су такође веома битни. У том смислу, аутор парафразира Христове речи: Све, дакле, што хоћете да чине вама људи, тако чините и ви њима,⁷ и наводи још низ практичних примера. Објашњава шта су то правда и њен главни непријатељ неправда. Младим нараштајима треба стално говорити о правди као не би доносили погрешан суд о себи и о другима. Правда је непроменљива, она је темељ света и основ сваког начела. Саставни делови правде су: побожност, смиреност, мудрост и племенитост, само је побожан човек правдољубив. Родитељи деци треба о сваком хришћанском празнику да говоре о значају тог празника, такође треба да им говоре о славним подвизима светитеља и српских јунака. Слично као и у претходном поглављу, прави разлику између народног предања које се стиче и негује у породици, а оно што се научи у школи није народно већ наука. Ако родитељи желе добро својој деци, треба не само да говоре већ и да живе у хришћанско-српском духу. Објашњава шта све хришћански дом треба да има и на који начин родитељи децу треба да уче побожности. Објашњава шта значи осењивање крсним знаком, шта је икона, а шта хришћанска црква и православље. Говори да православна хришћанска црква чува науку светих апостола, објашњава правилно схватање икона да се не клањамо дрвету већ изображеном лику светог, односно самом Богу. „Молитва пред иконом са упаљеном свећом и кандилом је значајна јер ће нам Господ за учињена добра дати награду, а за учињена зла треба да тражимо милост од Господа. Родитељи су дужни да дају пример деци у молитви, прва обавеза након устајања и умивања је молитва пред иконом, то је такође и последња обавеза на крају дана. Поздрави међу укућанима и ван куће су следећи: ујутру – добро јутро, а отпоздрав је – да Бог да добро јутро; Преко дана: помаже Бог и Бог ти помогао; и увече: добро вече и Бог вам добро дао. На расанку се каже – с Богом. Ови поздрави уливају љубав и узајамно поштовање једних према другима. Родитељи деци треба да дају пример и одласком у цркву, бар једном недељно јер ће деца тамо чути вечне хришћанске поуке. Учењем на вршење хришћанских обичаја, обреда и молитава, улива се: правдољубивост, милосрдност, скромност и узајамно поштовање према свакоме; тиме човек постаје способан за живот у друштву, спреман је за поверење, поуздан је у датој речи, и добија свако поштовање. Са таквом науком постаје човек поверљив, поуздан и способан добра чинити а од зла бранити се и чувати.“⁸

⁶ А Кристић, *Наведено дело*, стр. 12

⁷ *Јеванђеље по Матеју*, 7 глава, 12 стих.

⁸ А. Кристић, *Наведено дело*, стр. 28.

Верозакони духовни разлог (објашњење о значају верозаконих обреда). У овом поглављу аутор говори о цркви као грађевини где се скупљамо да се за себе и своје ближње помолимо, док се свештеник моли за цео свет. Говори о крштењу, исповести, као и о нафори и причешћу, следујући тадашња схватања која су се могла наћи у катихизисима оног доба. Говорећи о посту, набраја постове у току године и истиче васкршњи као најбитнији. Пред велике празнике се пости, исповеда и причешћује и на тај начин се код верника утврђује вера. У вези настанка васкршњег поста, помиње Јевреје као велике противнике хришћана, говори о њима на такав начин да би онај ко слабо познаје хришћанску историју и начин размишљања козервативног богословља деветнаестог века извео закључак да је аутор овог дела антисемита. Од празника помиње Божић и говори о божићњем поздраву, од осталих празника само констатује да постоје и други Христови празници, као и богородични и светитељски. Један празник издваја, а то је Васкрс, коме је посветио већу пажњу. Христово васкрсење је значајно за сваког човека, јер ће нас Христос све васкрснути, дакле – човек је бесмртан. Говори о Христовом невином страдању и како је својом добротом надвладао зло и свет. Правда није у земаљској сили и богатству, Христос нам указује шта је правда како бисмо одвојили светлост од мрака, а дужност је хришћана да на ово једни друге опомињу како не би пали у заблуду.

Објашњење разлогом (о слави Српској и неслави других народа). У овом поглављу истиче славу као српску посебност и објашњава њено порекло. Говорећи о гостопримљивом расположењу домаћина, парафразира Христа: гладнога нахрани, жеднога напоји.⁹ Домаћин и гости међусобно наздрављају благословима, чиме се утврђује љубав и братство у српском народу. Символи крсне славе су: воштана свећа, колач, жито, вино, кандило и икона. Обавезан је и долазак свештеника у дом да би га благословио призивом Светог Духа. Они који не славе славу извргнути су проклетству. Они су: „презрени, црни робови, отуђени од сваког добра, робују својим страстима и немају никакву узвишену мисао.“¹⁰ Слава има немерљив значај, она Србина буди, подиже га у висину, она храбри сиромаша и даје му осећај да није презрен. И овде не пропушта да нагласи педагошки аспект да су родитељи дужни да васпитавају децу у духу какав је изражен у овој књизи, а и људи треба међусобно да се обавештавају о том духу како би по њему живели да би их Бог благословио. Ово поглавље завршава стиховима: „то је жеља то је дар, Бог је над све господар.“¹¹

⁹ Јеванђеље по Матеју, 25. глава 35. стих.

¹⁰ А Кристић, *Наведено дело*, стр. 46.

¹¹ Исто, стр. 49

Други део дужности (о земаљским властима). С обзиром на то да је за аутора породица темељ друштва, он и у овом поглављу полази од тезе да управљање државом извире из патријархалне породице, где је отац глава куће као што је глава државе владар а Христос глава цркве. Аутор је апсолутни монархиста, на челу државе је владар који има сву власт а како би могао да управља државом што ефикасније – ту власт преноси на њему потчињене мање владаре, који су стручни у својим областима деловања. Власт дели на три области: духовна или душевна, војничка или телесна и грађанска или материјална. Аутор у земаљске власти убраја и духовне, што је у потпуној супротности са секуларним уређењем државе. Духовну власт у држави упоређује са односом душе и тела.¹² Духовну власт чини црквена јерархија, учитељи и књижевници. Ова власт има најтежи и најодговорнији задатак да не само у храму или учионици, већ и у свом дому и на сваком месту и у свако време речима и делима сведочи начела која су у овој књизи изложена. Задатак ове власти је да народу улива дух хришћанства, дух љубави, хришћанске верозаконе обреде и обичаје; љубав ка народности и отаџбини.¹³ Он представнике власти упоређује са борцима који бране народ од непријатељских насртаја, јер од духовне снаге зависи и политичко-војна снага народа који тако наоружан може да се брани од штетних страних утицаја. Зато је важно да се сваки Србин српским духом задоји, а то подразумева: љубав према науци Христовој, свом имену, говору и обичајима, да се сећа примера српских и хришћанских јунака из прошлости. А све ово зависи од духовне власти која је носилац народних мисли и идеја, и зато свештеник, књижевник и учитељ заслужују велико поштовање. Међутим, ако духовна власт не чини оно што треба да чини, то се одражава на штету народа. Срамота коју учини духовна власт оптерећује плећа целог народа а, с друге стране, ако не поштујемо духовне власти – ми не поштујемо сами себе. Духовна власт треба да потиче од народа и није наследна већ се радом и примером заслужује.

О телесним (војничким властима). Поред духовне, за државу је важна и телесна власт, а то је војска на чијем је челу владар као врховни командант, коме су потчињене војне старешине. Дужност ове власти је да телесну силу (војску) спрема умно и физички за одбрану од непријатеља. У бити ове власти су исти циљеви као и код духовне власти, јер за оне

¹² Ова теза односа душе и тела, тј. симфонија цркве и државе, настала је у Византији, што је представљено и на застави, орао са једним телом и две главе. Цар Константин био је први цар који је узео цркву под своју заштиту док су касније, почевши од Теодосија (379-395) и Јустинијана (527-565), патријарси само формално били на челу цркве, док је главну реч у цркви водио цар. Оваква идеја прихваћена је и код Немањића. Тај феномен назван је цезаропапизам, док је на западу процес био обрнут, јер је папа постављао и смењивао европске владаре (папоцезаризам).

¹³ А Кристић, *Наведено дело*, стр. 55.

идеје које је примио у родитељском дому и које су поткрепљене у школи и у цркви, војник мора да буде спреман и живот свој да положи. Задвојен тим идејама, војник може све да издржи, и најтеже муке, јер ако тело клоне, дух неће малаксати. Оваква жртвена љубав утиче на цео народ, о чему аутор каже следеће: „Војничка дела држе народ на висини. Поносећи се успоменом војничких јунака, крепи се дух војника у духу народном, и та дела узимају народно име на себе и народ то носи као накит части своје.“¹⁴ Војска је понос владара и читавог народа зато што својим херојским делима заслужује да носи српско – хришћанско име. Уважавајући и поштујући војничку част и понос, ми уједно поштујемо себе. Свака лична заслуга припада целом народу, а свака лична брука је брукање целокупног народа.

О грађанској власти и дужности. Грађанска власт дели се на судску, извршну (градоначелници), и друге мање чиновничке послове. Мало нелогично звучи ауторова теза да се грађанске дужности односе на сваког Србина ма где он живео, у Србији или ван ње, не објашњавајући како ће Србија спроводити своје законе на Србе који живе ван Србије. И од представника грађанских власти тражи да дају пример у живљењу у складу са српским хришћанским духом. У грађански сталеж, такође, сврстава раднике, занатлије и целу привреду, али не и пољопривреду. Аутор заступа неку врсту феудалног уређења друштва, што се огледа у следећој реченици: „Грађанин својим трудом са свачим снабдева духовну и телесну власт у опште, и све материјалне потребе надокнађују се од рада и зараде грађанског сталежа.“¹⁵ Ово донекле ублажава теза да се из грађанског сталежа бирају по заслуги представници војних у духовних власти. Све три власти обједињене су под једном круном владара, али међусобно не треба да се преплићу, па наводи пример да је неприлично да се свештенство меша у рад војних власти. Свештенство је дужно да проповедањем правде и љубави улива сваком појединцу снагу за победу али и снагу да опрашта и да страда. Духовне власти не смеју на силу да одговарају силом јер би се тиме срушили циљеви те власти, чиме се даје лош пример народу. Таква жртвена љубав на крају увек односи победу. За разлику од духовних власти, које морају да покажу милосрђе према свакоме, без обзира какав му је друштвени статус, телесне (војне) власти са телесно неспособнима немају посла и грађанских које су материјалне па кад неко нема да плати порез нема ни грађанских права. Духовне власти морају да приме свакога не правећи разлику међу људима. За разлику од милосрђа код духовних власти, војничке власти сваког противника треба да убију, покоре и униште без икакве добродушности и милосрђа и тиме треба да се поносе духовне и грађанске власти а нарочито владалац. Овај одељак мало баца сенку на

¹⁴ А Кристић, *Наведено дело*, стр. 63.

¹⁵ *Исто*, стр. 68.

читава књигу и чини се да аутор упада у контрадикторност у односу на оно што је изрекао када је говорио у посебном одељку о телесним, тј. војним властима. Он правду која долази од духа и силу која је својствена телу упоређује са душом и телом који не могу једно без другог. Да правда има силу, а сила да се служи правдом. Духовне власти запојиле су народ силом правде како би дух ободрио тело да се излаже опасностима и да се смрти не боји поражавајући непријатеља. Треба водити рачуна какви људи долазе на положај све три власти јер свака њихова заслуга или срамота приписује се целом српству. Све три власти треба да помажу једна другој, и власти и целокупан народ треба да функционишу по принципу сви за једног-један за све. При крају овог поглавља говори да све народне старешине треба сваке недеље и празником да присуствују богослужењу и тако дају пример народу. Свако ко се противи побожности бива презрен. Онај ко је безбожан не може бити народни представник јер је такав непријатељ правде. Да би се сачували од нечистих духова и заблуде, аутор предлаже читање: Псалама. Премудрости Соломонове и Часословац.¹⁶ Нарочито хвали цара Давида кога је Бог одабрао да од пастира постане цар и вођа народа. Таквим духом треба да се хранимо и да следимо пример великих духовних вођа.

Домаћи распред. У овом одељку, говори се о уређењу српског домаћинског дома. Какав треба да буде распоред просторија у кући за становање и како треба да изгледа економски део домаћинства: штале, амбари... Овде је упадљиво да аутор брине о домаћим животињама о њиховом смештају и односу човека према њима. На један специфичан начин говори о естетици дома. „Украшени дом буди осећај у човека, даје му повода размишљати и о свачему судити и умети оценити добро од зла, вредно од невредног, корисно од некорисног.“ Брине о сваком детаљу да дом буде саграђен на узвишици где нема влаге, говори да у дворишту треба да се засади воће и подстиче на креативност: „Зато треба човек да је осетљив и досетљив, да створи сам из свог ума што човек није ни чуо ни видео... па се онда сви служимо тиме... неки ради умно неки телесно, неки материјално а сви узајамно један другог помажу.“¹⁷ Али умна снага је најдрагоценија и зато ово поглавље завршава у духу народне пословице „ум царује снага кладе ваља“.

О унутрашњем кућевном распреду. У овом одељку говори се о хигијени дома, као и личној хигијени. Месту где стоји икона и кандило поклања посебну пажњу, то место се чисти и уређује сваки дан. И поред оскудице која је свакако владала у то време, он говори да уље за кандило мора да буде маслиново, без икаквих других примеса, а свећа мора бити од

¹⁶ Псалми и Премудрости Соломонове су књиге Библије (Старог завета), док је Часословац богослужбена књига која је базирана на псалмима.

¹⁷ А Кристић, *Наведено дело*, стр. 83

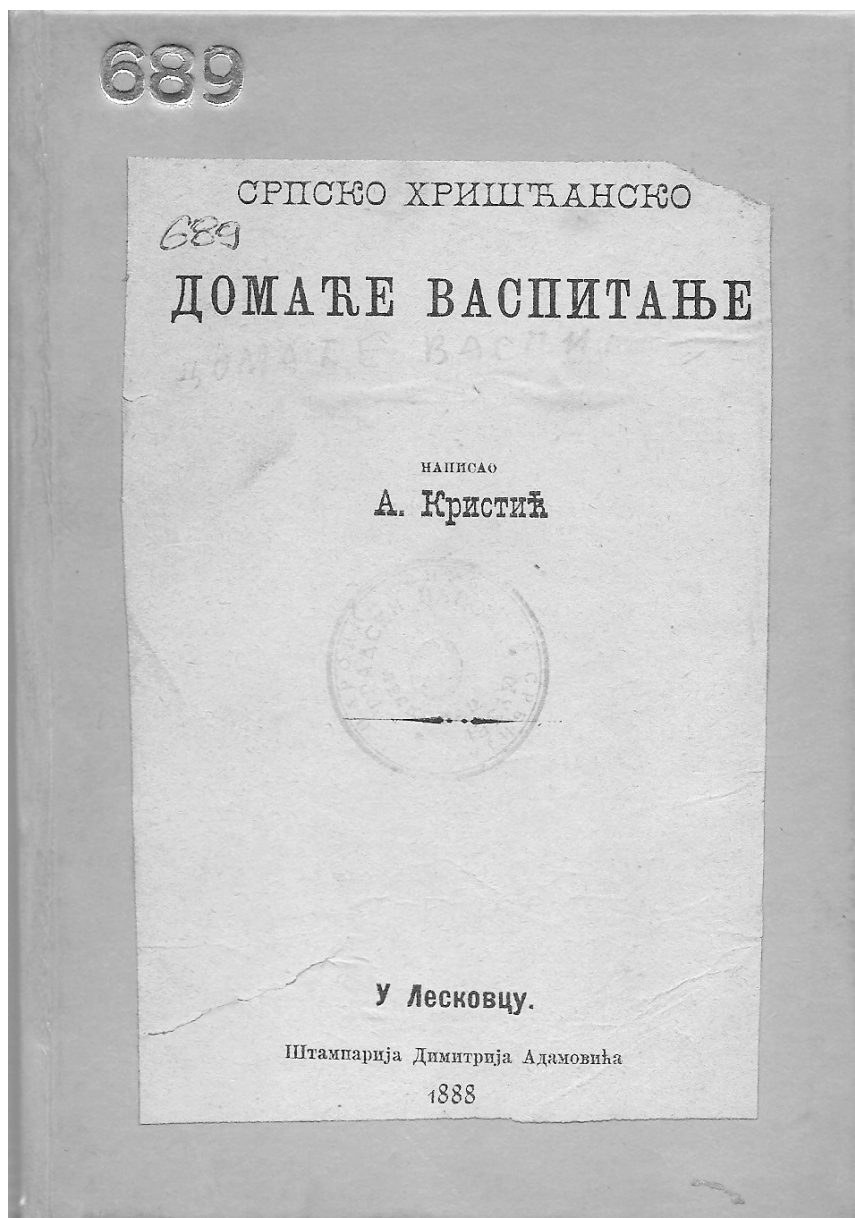
чистог воска. Бави се и таквим питањима као што је колико кревет треба да буде уздигнут од пода? Ко се придржава ових правила стиче углед и уважавање од свих, без обзира на народност или вероисповест. Тако се може утицати на странце и иновверне да приме манире српског, хришћанског домаћег васпитања.

Препорука. Аутор наводи коме све препоручује ову књигу и зашто. Најпре је препоручује омладини, односно девојкама и младићима који се спремају да ступе у брак, јер су по том питању савети из ове књиге драгоцени. Књига је такође корисна и за свештенике, учитеље и књижевнике јер им показује пут којим треба да воде народ и указује им на то колико су службе које обављају вредне. Књига је корисна још и за поглаваре и чиновнике јер их упознаје са одговорношћу њиховог положаја. Она је, на крају, корисна за сваког човека – хришћанина ма какав био његов друштвени статус, јер ова књига обухвата све сегменте људског духовног и материјалног живота. Ова књига објашњава какви треба да буду међуљудски односи без обзира на то ко је ко у погледу друштвеног статуса, она шири љубав и уноси ведрину у наш живот.

Закључак

Нажалост, у многим хришћанским породицама охладнео је верски дух. Сматра се чак да је васпитање у складу са хришћанским моралом застарело и да нема смисла у свету у коме је главна преокупација, с једне стране, стицање новца, а с друге, борба за голу егзистенцију, и у тој борби је све дозвољено. Зар је ретроградно учити децу да у Бога верују и да му се моле, да га поштују и да га воле? Зар се морамо стидети ако говоримо својој деци о Божјим заповестима, ако их учимо да родитеље поштују, да се брину о њима и помажу им у старости и према потреби; ако од њих тражимо да не дирају у туђу имовину, да не лажу, не краду, не оговарају и не дирају у добар глас и поштење свога ближњег. Да ли се родитељи брину да њихова породица буде хришћанска? Да њихово дете буде верски и самим тим и културно васпитано? Да ли се брину да деца са њихових усана чују речи молитве, прве речи о Богу, о вери, о Цркви? Или, нажалост, из устију родитеља чују и науче прву псовку. Порука ове књиге је управо у томе, нема одгађања за после, него од најраније младости треба дете васпитавати у светосавском духу. Ако родитељи не пруже васпитање својој деци, онда ће то учинити неко други, али без родитеља и често против родитеља и хришћанског уверења. А онда је тешко то поправљати. Наш век, више него било који други треба да пусти своју децу да приђу Христу. Тиме овај наш век технике не би ништа изгубио, већ би, напротив, много добио. Техничка култура нашег времена, подједнако корисна и штетна, није

смањила зло у свету, а смањила је код људи моћ револтирања против зла. Презасићено је ово време духа техничкога, духа егоистичке револуције, духа малаксалости и млаке хуманости, полувера и полумера и потајног пактирања са злом. Један нови дух потребан је овом времену, дух револуције против зла, надахнут духом Божјим.

Summary

Miroslav Jovanović***SERBIAN CHRISTIAN DOMESTIC RESEARCH - THE FIRST
PRINTED BOOK IN LESKOVAC***

The book *Serbian Christian Domestic Upbringing* was written - viewed from the perspective of today - in a conservative spirit. But, even as such, it is a good alternative to today's model of mass media and quasi-culture that is being distributed through most media. In the title itself, we see that the author of this part associates education with the national consciousness and, even deeper, with the belonging to the Christian faith. Nowadays, education is increasingly evolving from the parents' hand and it seems that in the era of modern communication everything else has a greater impact on children than the family itself, better to not even mention the school, because it is based on a mere accumulation of facts, while education is almost neglected and left alone to the family. The message of this book is that one of the greatest and most worthy works in the eyes of God and people is the upbringing of children.